

การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ

Work Management according to Dharmic Principles for Business Persons

เมธา हरिमเทพาธิป

Metha Harimtepathip

สิรินทร์ กันยาวิริยะ

Sirin Ganyaviriya

ชีสา กันยาวิริยะ

Chisa Ganyaviriya

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail : metha.ang@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 25 ธันวาคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 21 ธันวาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 21 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ วิธีการศึกษาเป็นแบบเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักพุทธธรรม ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจนั้น เป็นการทำงานโดยใช้หลักธรรมเป็นตัวขับเคลื่อน กิจกรรมงานใดๆ ล้วนเป็นเพียงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในธรรม ดำรงอยู่ในธรรม และมีเป้าหมายเพื่อธรรมในทุกกิจกรรมการบริหาร ส่วนผลประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากการบริหารตามหลักพระสูตรตันตปิฎกถือเป็นผลพลอยได้ จึงเห็นได้ว่า หลักการบริหารในพระสูตรตันตปิฎกนั้นเน้นการสร้างเหตุอันนำมาซึ่งโภคทรัพย์ทั้งภายในและภายนอก สามารถสร้างเครือข่ายคนที่เป็นกัลยาณมิตรร่วมกัน และกัลยาณมิตรเหล่านั้นก็เป็นส่วนเสริมให้เกิดเครือข่ายการทำงานที่สังคมให้ความเชื่อถือและเป็นการบริหารงานที่มีความสุขที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมส่วนรวม มีความเป็นธรรมาภิบาล เพราะเน้นการมีส่วนร่วมบนความจริงใจทั้งทางด้านนิติธรรม คุณธรรม จริยธรรม จึงเกิดความโปร่งใสจากภายในสู่ภายนอก สร้างความน่าเชื่อถือโดยธรรม เป็นความสุขร่วมกันของผู้มีธรรมเป็นเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินธุรกิจ

คำสำคัญ: การบริหารงาน, หลักพุทธธรรม, นักธุรกิจ

ABSTRACT

The objective of this article was to synthesize the work management according to the dharmic principles for business persons. The methodology was based on the qualitative research by studying and compiling all information from the documents and research papers relating to the work management according to the dharmic principles. The result indicated that the work management according to the dharmic principles for business persons was driven by the dharmic principles. Any management activity performed were only tool or device to practice mind to insist in Dhamma, to stay in Dhamma, and to aim at Dhamma. Any benefit from the management according to Suttantapitaka was deemed the by-product. It could be seen that the management according to Suttantapitaka focused on creating the cause that would lead to inner and outer wealth, and creating the network of good friends who would help promote the working network accepted by the society while the happy work management would rise up for themselves and the public with the good governance because their working focused on the sincere participation on the principle of law, morality, and ethic to enhance transparency from inner to outer, fair reliability, and mutual happiness of righteous persons in operating the business.

Keywords: Work Management, Dharmic Principles, Business Persons

1. บทนำ

การบริหารธุรกิจโดยทั่วไปเป็นการบริหารเพื่อให้องค์กรทำกำไรสูงสุด ผู้บริหารจะมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Plan) เพื่อการบริหารงานธุรกิจให้ได้เปรียบคู่แข่งเพื่อนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จในระดับสูง เกิดความมั่นคง มีภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กร ทศณะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดปัญหาในเชิงจริยศาสตร์ได้แก่ เราจะมีชีวิตที่ดีได้อย่างไร ซึ่งโดยทั่วไป การมีชีวิตที่ดีในโลกธุรกิจนั้นคือการทำกำไรให้มากที่สุดเพื่อให้คนในองค์กรอยู่รอดจนถึงมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมั่นคง โดยเรียกร้องให้คนในองค์กรจะต้องทำตัวให้เป็นประโยชน์เพื่อช่วยเหลือกันและกันในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพราะไม่มีใครช่วยใครได้ในโลกของธุรกิจ แต่ละองค์กรคือคู่แข่งทางธุรกิจต่างต้องการการอยู่รอดด้วยกันทั้งนั้น โดยคิดว่าการที่ใครก็ตามเข้ามาทำดีกับเราหรือช่วยเหลือเรา นั่นก็เพราะเขาเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากเราไม่มากนักน้อย ดังที่เบนธัม (Bentham) กล่าวว่า “อย่านึกว่าใคร เขาจะกระตือรือร้นช่วยท่าน นอกจากการช่วยนั้นจะเป็นประโยชน์แก่เขา คือ เขามองเห็นประโยชน์ที่เขาจะได้รับอย่างแจ่มแจ้งแล้ว มนุษย์ไม่เคยจะคิดช่วยเหลือใครเปล่าๆ ธรรมชาติของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นด้วยวัตถุดิบปัจจุบันนี้เอง เขาจะช่วยท่านก็ต่อเมื่อเขาแน่ใจว่าเป็นการช่วยเหลือตัวเขาเองด้วยเท่านั้น” (Kapila Vatsyayan, 1986)

ในทางพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่มากมาย ทั้งในด้านการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน หลักคำสอนในการบริหารงานที่สำคัญ ได้แก่ อิทธิบาท 4 กุลจิรัฏฐิติธรรม 4 โภควิภาค 4 และ อปริหานิยธรรม 7

หลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นหลักธรรมที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าจะมีความสำคัญต่อการบริหารงานและสามารถนำมาศึกษาว่าการบริหารงานธุรกิจเชิงพุทธหากมีหลักธรรมของพระพุทธเจ้านำทางจะช่วยให้ธุรกิจดำเนินไปได้ตามความเป็นจริงได้หรือไม่ และการบริหารธุรกิจหลักธรรมที่พบได้ในพระสูตรเป็นอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาหลักธรรมที่พบได้ในพระสูตรนี้เพื่ออธิบายให้เกิดความเข้าใจว่าการบริหารธุรกิจตามหลักธรรมที่พบได้ในพระสูตรเป็นอย่างไร และจะนำหลักธรรมเหล่านี้ไปสังเคราะห์เพื่อให้เกิดการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจได้อย่างไร เพื่อที่จะได้เสนอแนวทางนี้ให้นักธุรกิจนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารธุรกิจ พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในองค์กรต่อไปเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารั้ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งแบ่งเอกสารเป็นเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ

3.1 เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง จัดพิมพ์โดย กรมการศาสนา ในปี พ.ศ. 2525

3.2 เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การขึ้นนำ และการควบคุม จากนั้นได้ศึกษาถึงหลักธรรมในพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 กุลจิรัฏฐิติธรรม 4 โภควิภาค 4 และ อปริหานิยธรรม 7 โดยอาศัยการวิเคราะห์ตีความ และการสังเคราะห์ เพื่อนำไปสรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะในบทสุดท้าย

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน พบว่า การบริหารงานทั่วไปนั้นมีส่วนสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่

1) การวางแผน (Planning) การวางแผนถือเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับผู้บริหารที่ต้องการจะประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการองค์กร ผู้บริหารจำเป็นจะต้องทราบว่าการวางแผนประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 3 ประการ ได้แก่ การกำหนดพันธกิจ (Vision) การกำหนดเป้าหมาย (Goals) และการกำหนดแผนงาน (Plans) เพื่อให้องค์กรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่ประสงค์

2) **การจัดองค์การ (Organizing)** เป็นการกำหนดภาระหน้าที่และความรับผิดชอบสำหรับสมาชิกในองค์การ อาจกล่าวได้ว่าการจัดองค์การเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรมในองค์การให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด

3) **การออกแบบโครงสร้างองค์กร (Organizational Structure Design)** เป็นการจัดกลุ่มตำแหน่งงานต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกภายในองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็ว และได้รับผลตามเป้าหมายขององค์กร

4) **การจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ (Authority Allocation)** หมายถึง การสิทธิและอำนาจหน้าที่ของตนกับใครแต่ละคนนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสายบังคับบัญชา (Chain of Command) ซึ่งจะระบุว่าผู้บริหารคนหนึ่งจะมีผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนเท่าใด และใครบ้างที่ขึ้นตรงกับตนเอง โดยจะเรียงลำดับตั้งแต่ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรลงไปจนถึงพนักงานระดับล่างสุดขององค์กร

5) **การประสานงาน (Coordination)** เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการจัดองค์การ เพื่อให้ทราบว่า จะทำอะไรจึงจะทำให้บุคคลต่างๆ ภายในองค์กรมีความร่วมมือที่จะดำเนินงานต่างๆ อย่างสอดคล้องกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานราบรื่น ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องวางกรอบของการประสานงานไว้ให้ชัดเจนใน 3 ส่วน ดังนี้ ผู้ประสานงาน (Coordinator) บทบาทและความรับผิดชอบ (Roles and Responsibilities) และระเบียบที่จำเป็น (Roles and Regulations)

6) **การชี้นำ (Leading)** คือ การใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารร่วมกับการจูงใจให้สมาชิกในองค์กรทำงานของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อให้องค์กรได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย การชี้นำจึงประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) และอำนาจ (Power)

7) **การควบคุม (Controlling)** คือ การกำกับดูแล และควบคุมการทำงานในส่วนต่างๆ ขององค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

2. **ผลการศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารงาน** พบว่า ในพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานธุรกิจมากมาย สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ได้เลือกเฉพาะหลักธรรมที่พบได้ในพระสูตรที่สอดคล้องต่อการวิจัยเป็นสำคัญ ได้แก่ อิทธิบาท 4 กุลจิรัฏฐิติธรรม 4 โภควิภาค 4 และอปรีหานิยธรรม 7

3. **ผลการสังเคราะห์การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ** พบว่า การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจนั้น เป็นการทำงานโดยใช้หลักธรรมเป็นตัวขับเคลื่อน กิจกรรมงานใด ๆ ล้วนเป็นเพียงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในธรรม ดำรงอยู่ในธรรม และมีเป้าหมายเพื่อธรรมในทุกกิจกรรมการบริหาร ส่วนผลประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากการบริหารตามหลักพระสูตรตันตปิฎกถือเป็นผลพลอยได้ จึงเห็นได้ว่า หลักการบริหารในพระสูตรตันตปิฎกนั้นเน้นการสร้างเหตุอันนำมาซึ่งโภคะทรัพย์ทั้งภายในและภายนอก สามารถสร้างเครือข่ายคนที่เป็นกัลยาณมิตรร่วมกัน และกัลยาณมิตรเหล่านั้นก็เป็นส่วนเสริมให้เกิดเครือข่ายการทำงานที่สังคมให้ความเชื่อถือและเป็นการบริหารงานที่มีความสุขที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมส่วนรวม มีความเป็นธรรมาภิบาล เพราะเน้นการมี

ส่วนร่วมบนความจริงใจทั้งทางด้านนิติธรรม คุณธรรม จริยธรรม จึงเกิดความโปร่งใสจากภายในสู่ภายนอก สร้างความน่าเชื่อถือโดยธรรม เป็นความสุจริตร่วมกันของผู้มีธรรมเป็นเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินธุรกิจ

หลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารงาน ได้แก่ หลักอิทธิบาทธรรม กุลจิรัฏฐิติธรรม โภควิภาค และ อปริหานิยธรรม สำหรับการบริหารงานนั้น มุ่งเน้นการบริหารที่เกิดการพัฒนาตนเองและทีมงาน เพื่อสร้าง กุศลจิตให้เกิดขึ้นกับจิตใจ กุศลจิต ได้แก่ อโลภะ อโทสะ และโมหะ พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดข้อคุณธรรม ดำรงตนในธรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะ คือ สร้างตน สร้างคน สร้างงาน ด้วยคุณธรรมหรือคุณงามความดี ดำเนินงานธุรกิจโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เน้นการมีส่วนร่วมโดยธรรมในการสร้างความสุขให้ เกิดขึ้นเคียงคู่กับการบริหาร มีการแบ่งสัดส่วนของทรัพย์สินที่จะใช้ในการอุปโภคบริโภค การลงทุน และการเก็บออมอย่างสมดุล และดำรงตนด้วยความสุจริตในอาชีพ (สัมมาอาชีพะ) พัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจด้วยสัมมาทิฐิ เป็นเหตุให้เกิดความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม และเป็นแบบอย่างแห่งอารยธรรมของผู้ที่เจริญแล้วสืบไป

5. อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน อภิปรายผลได้ว่า สอดคล้องกับแนวคิดของ **ศาสตราจารย์ (2559)** ที่กล่าวว่า กระบวนการจัดองค์การ (Organizing Process) ประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก 4 ประการ ได้แก่ การออกแบบงาน การออกแบบโครงสร้างองค์กร การจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ และการประสานงาน แต่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ **Koch and Godden (1996, pp. 5-15)** ที่กล่าวถึงวิธีการบริหารที่ไม่มีการบริหารซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการบริหารงานทั่วไปที่วางอยู่บนพื้นฐานกระบวนการทัศนียภาพ โดยได้เสนอวิธีการบริหารที่แตกต่าง ดังนี้ 1) สร้างความเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneurship) แทนการบริหารงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า 2) มุ่งกิจกรรมที่เพิ่มคุณค่าให้แก่ลูกค้า ตัดกิจกรรมที่ไม่เพิ่มคุณค่าให้แก่ลูกค้าออกไป 3) ส่งเสริมภาวะผู้นำองค์การที่มีการบริหารงานแบบไม่มีการบริหารจะมีภาวะผู้นำที่ชัดเจน โดยสนับสนุนให้ผู้บริหารและผู้ตามมีความเป็นผู้นำ 4) ส่งเสริมการควบคุมจากแรงจูงใจภายใน (internal motivation) และผลการดำเนินงานมากกว่าการควบคุมโดยผู้บังคับบัญชา 5) กำหนดโครงสร้างของงานไว้อย่างยืดหยุ่น แทนการกำหนดงานไว้อย่างตายตัว 6) มอบอำนาจ (empowerment) ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถคิด ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติงานแทนการรอคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะทำให้เกิดการบริหารงานตามสายการบังคับบัญชาในองค์การ และไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ **นิตยา เงินประเสริฐศรี (2558)** ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ปฏิบัติงานในองค์การในคริสต์ ศตวรรษที่ 21 จะชอบความเสี่ยง ต้องการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทำงานเพื่อให้ลูกค้าพึงพอใจ และสนใจเป้าหมายโดยรวมขององค์การ ดังนั้น องค์การต้องสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานมีอำนาจและหน้าที่ความรับผิดชอบ ลดขั้นตอนของสายการบังคับบัญชา และองค์การเปลี่ยนแปลงจากองค์การแนวตั้งเป็นองค์การแนวนอน บริษัทที่มีชื่อเสียงในสหรัฐอเมริกา เช่น American Telephone & Telegraph, DuPont, General Electric และ Motorola ได้เริ่มใช้แนวคิดนี้เนื่องจากต้องการเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตภาพ บริษัทเหล่านี้ได้ลดจำนวนสายบังคับบัญชาในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการบริหารขึ้น เช่น มีการใช้ total quality management การรื้อปรับทั้งระบบ (reengineering) สิ่งทีกล่าวนานี้เป็นโครงสร้างองค์การแนวนอน (flat organization) ที่มีการบริหารข้ามสายงาน

2. ผลการศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารงาน อภิปรายผลได้ว่า สอดคล้องกับแนวคิดใน **คัมภีร์วิภังค์ในพระอภิธรรมปิฎก** (อภิ.วิ. 35/531/252) กล่าวถึง อิทธิบาท คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ 2) วิริยะ ความเพียร 3) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ และ 4) วิมังสา ความตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น และสอดคล้องกับแนวคิดใน **พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค** (ที.ม. 13/70/239-441) กล่าวถึง อปริหานิยธรรม 7 ไว้ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิจ 2) เมื่อประชุมและเลิกประชุมก็พร้อมเพียงกัน 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างของเดิม 4) ทานเหล่าใดที่เป็นหลักเป็นผู้ใหญ่ เคารพนับถือท่านเหล่านั้น 5) คุ่มครองบรรดากุลสตรี กุมารีทั้งหลายให้อยู่โดยดีมิให้ถูกข่มเหง 6) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ ปูนียวัตถุของประจำชาติ และ 7) จัดให้ความอารักขา คุ่มครองป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย และสอดคล้องกับแนวคิดใน **พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต** (อง.จตุกก. 21/258/333) อธิบายถึง กุลจิรัฏฐิติธรรม ซึ่งเป็นธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน ได้แก่ 1) นัฏฐคเวสนา ของหายของหมด รู้จักหามาไว้ 2) ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุดรู้จักบูรณะซ่อมแซม 3) ปริมิตปานโภชนา รู้จักประมาณในการกินการใช้ และ 4) อธิปัจจสัสถวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

3. ผลการสังเคราะห์การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักธุรกิจ อภิปรายผลได้ว่า สอดคล้องกับแนวคิดใน **พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต** (อง.อัฐก. 23/144/269) ได้กล่าวถึง ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ได้แก่ อูฏฐานสัมปทา ขยันหมั่นเพียรแสวงหาทรัพย์ อารักขสัมปทา รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ กัลยาณมิตตตา การคบเพื่อนที่ดั่งงามเป็นมิตร สมชีวิตา เลี้ยงชีพด้วยความเหมาะสม และสอดคล้องกับแนวคิดใน **พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สัตตนิบาต** (ส.ส. 15/845/258) กล่าวถึง ฆราวาสธรรม 4 ประการ คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ ความรู้จักข่มจิตใจของตน 3) ขันติ ความอดทน และ 4) จาคะ การสละให้ปันสิ่งของๆ ตนแก่คนที่ควรให้ และสอดคล้องกับแนวคิดใน **พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต** (อง.ติก. 20/459/146) ได้อธิบายถึง ปาปณิกธรรม 3 ประการ อันเป็นธรรมสำคัญของผู้ที่ทำธุรกิจการค้า ได้แก่ มีตาดี 1 มีธุรกิจดี 1 และเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย 1 ย่อมเป็นผู้มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สิรินทร์ กันยาวิริยะ และคณะ** (2563) ที่กล่าวว่า ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่มากมาย ทั้งในส่วนการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน หลักคำสอนในการบริหารตนที่สำคัญ ได้แก่ ฆราวาสธรรม 4 ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ปาปณิกธรรม 3 และ สปัปฺริสธรรม 7 หลักคำสอนในการบริหารคนที่สำคัญ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 สปัปฺริสสถาน 8 และ อคติ 4 ส่วนหลักคำสอนในการบริหารงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 กุลจิรัฏฐิติธรรม 4 โภควิภาค 4 และ อปริหานิยธรรม 7 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสถิตบุญวัฒน์ (ชาญ ธิรปุญญ)** (2559) ที่เสนอ Buddhist Smart Model อันเป็นการบูรณาการร่วมกัน ระหว่างกิจกรรมทางการบริหารการศึกษาหลักพุทธธรรม ดังนี้ 1)

S = Staff + พรหมวิหารในการบริหารบุคลากรนั้นทั้งผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา ควรตั้งอยู่ในธรรมหรือพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่างคน ต่างตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน 2) M = Money + ธรรมาภิบาล ในการบริหารการเงินและงบประมาณ ควรใช้หลักธรรมาภิบาล ถึงแม้ว่าหลักการดังกล่าวจะไม่ใช้หลักการในพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่โดยนัย พระพุทธศาสนาก็มีหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลมากมาย เช่น หลักทศพิธราชธรรม เป็นต้น 3) A = Academic + อิทธิบาทในการบริหารงานวิชาการจำเป็นต้องใช้หลักอิทธิบาท 4 เพราะเป็นสิ่งที่ต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนาดังนั้นผู้บริหารควรมีการทำงานอย่างต่อเนื่องโดย ใช้หลักอิทธิบาทพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน 4) R = Relationship + สังคหวัตถุในการต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก ผู้บริหารควรใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพราะเป็นหลักการผูกมิตรและยึดใจคนที่เกี่ยวข้องไว้ได้ จะทำให้การบริหารงานในโรงเรียนประสบความสำเร็จได้เครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ 5) T = Talent + ไตรสิกขาในการพัฒนาทางด้านวิชาการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลัก ไตรสิกขามาบูรณาการในทุกขั้นตอนการเรียนการสอนและการทำงานเพราะเป็นหลักการพัฒนา ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในสังคมปัจจุบันมีความตระหนักถึงคุณธรรมและจริยธรรม (Merit System) ในการบริหารจัดการองค์กรเป็นอย่างมาก แต่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนายังไม่มีผู้นำมากล่าวมากนักและยังไม่ค่อยเอาจริงเอาจังกับการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เท่าที่ศึกษาค้นคว้าในพระสูตรต้นตอปัญญานั้น ผู้วิจัยมีความคิดว่า หากมีการนำเอาหลักธรรมมาใช้ก็จะแก้ปัญหาต่างๆ ขององค์กรและสังคมได้ เพราะการบริหารจะดีต้องแก้ไขที่ตัวของผู้บริหารก่อน เพื่อประโยชน์การบริหารจัดการด้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดขององค์กร เพราะในพระสูตรต้นตอปัญญานั้นมีหลักการบริหารมากมาย ที่สามารถประยุกต์เข้าใช้กับการบริหารยุคปัจจุบันและเป็นหลักการที่ไม่มีวันล้าสมัย (อกาลิก)

บทสรุปเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

โดยการนำเอาหลักการบริหารที่มีแบบอย่างมาจากพระพุทธเจ้าซึ่งใช้ได้ผลมาแล้ว มาทำเป็นโครงสร้างในประเด็นดังต่อไปนี้

1. สามารถสร้างเป็นแบบจำลองสร้างหลักสูตรการบริหารเชิงพุทธสำหรับพัฒนาผู้นำองค์กร โดยการนำโครงสร้างเหล่านี้ไปดำเนินงานโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่มีส่วนร่วมในการรับรู้และศึกษาให้เข้าใจ อาจมีการจัดอบรมผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน จากนั้นก็มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาตน พัฒนางานต่อไป

2. นำผลวิจัยในส่วนที่เป็นหลักธรรมสำหรับการบริหารงาน ไปปรับใช้ในองค์กรทางด้านการบริหารจัดการองค์กร

ผู้บริหารสามารถศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาปรับให้เข้ากับบริบทขององค์กรและธรรมชาติของผู้ร่วมงาน ในส่วนของการบริหารงาน หลักคำสอนในการบริหารงานที่สำคัญ ได้แก่ อิทธิบาท

4 กุลจิรัฏฐิติธรรม 4 โภควิภาค 4 และ อปริหานิยธรรม 7 การปรับใช้ควรคำนึงถึงเป้าหมายว่า เราปรับใช้เพื่อใคร โดยกำหนดลงไปที่ประโยชน์ส่วนรวม หมายความว่าเราจะปรับใช้หลักธรรมเหล่านี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม คือประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน ซึ่งประโยชน์ในที่นี้ก็คือคุณภาพชีวิตของผู้ร่วมงานในทุกกระต๊อบนั่นเอง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะพอเป็นตัวอย่างเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวกับการบริหารมาประยุกต์ใช้กับองค์กรใดองค์กรหนึ่ง
- 2) ศึกษาการบริหารงานอย่างมีความสุขตามหลักสาราณียธรรม 6 ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- สิรินทร์ กันยาวิริยะ และคณะ. (2563). “การบริหารธุรกิจตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา**. ปีที่ 10. ฉบับที่ 2. (เมษายน-มิถุนายน) : 171 - 179.
- พระครูสถิตบุญวัฒน์ (ชาญ ธิรบุญโญ). (2559). “การบริหารเชิงพุทธบูรณาการของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี**. ปีที่ 7. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม - ธันวาคม) : 164 - 177.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2558). **ทฤษฎีองค์การและการออกแบบในคริสต์ศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สาคร สุขศรีวงศ์. (2559). **MANAGEMENT: from the Executive's Viewpoint การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: บริษัท จี.พี.ไซเบอร์พริ้นท์ จำกัด.
- Koch, R. and I. Godden. (1996). **Managing without Management : A Post- Management Manifesto for Business Simplicity**. London : Nicholas Brealey Publishing.
- Vatsyayan, K. (1986). **Made Easy Ethics**. New Delhi : Kedar Nath Ram Nath.